

Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi

Dergiye Geliş Tarihi: 03.05.2013

Yayına Kabul Tarihi: 05.07.2013

Baş Editör: Naim Çağman

Alan Editörü: Halil Kızılaslan

Tarım Danışmanlarının Tarımsal Yayım Ve Danışmanlık Sistemindeki Rollerini Ve Sisteme Bakış Açıları (Tokat İli Merkez İlçe Araştırması)

Nuray KIZILASLAN^{a,1} (nuray.kizilaslan@gop.edu.tr)
Savaş Erdemir^a (sa1990.f@gmail.com)

^aGaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü 60250 Tokat

Özet – Bu çalışmada, Tokat İli Merkez İlçesinde görev yapan tarım danışmanlarının, Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Sistemi hakkındaki görüşlerini ortaya koymak, mesleki gelişim kapasitelerini arttırmaya yönelik sorunlarını tespit etmek ve çözüm önerileri geliştirmek amaçlanmıştır. Tam sayım yöntemine göre, 28 tarım danışmanı belirlenerek anket uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; danışmanlar, çalışma programlarını hazırlarken öncelikle çiftçileri temel aldıkları, çalışmalarında en fazla özel firmalar ve bayiler ile işbirliği içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Çiftçi sorunlarını tespit etmede öncelikle, çiftçilerle bireysel görüşmeler yaptıkları ve tarımsal sorunla karşılaştıklarında ise, ilk başvurdukları bilgi kaynağının internet ve konuyla ilgili kitaplar olduğunu belirtmişlerdir. En fazla kullandıkları yayım yöntemi büro ziyaretleridir. Çalışmalarının en çok çiftçi koşulları ve öncelikleriyle uyumlu olmasına özen gösterdiklerini, mesleki ve teknik bilgiye olan ihtiyaçlarının ise yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, danışmanların görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları ya da karşılaşılabilecekleri sorunlar; danışmanlık ücretini/hizmetin karşılığını alamamak, çiftçinin bilgi kaynağı olarak komşu ve çevresini kullanması, danışmanlığın öneminin kavranmamış olmasıdır. Bununla birlikte, danışmanlık çalışma alanının geleceğinin iyi ve başarılı olacağını düşünmektedirler. Tarım danışmanlığının yaygınlaştırılması ve bu konuda çiftçilerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Tarım danışmanlığını daha etkin duruma getirmek ve sorunun temelini yerleştirmek için her köyde -sağlık merkezleri gibi- Tarım Danışmanlığı ofisleri oluşturularak yine yayım maliyetinin çiftçiler tarafından paylaşıldığı yapı korunarak özel yayım çalışmaları sürdürülmelidir. Uygulanmakta olan danışmandan yardım alan çiftçilere yönelik devlet desteği, sistem yerleştirilene kadar devam ettirilmeli ayrıca bazı örnek uygulamalar teşvik edilerek ödüllü uygulamalarla pekiştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler –
Tarım danışmanı,
tarım danışmanlığı
sistemi, tarımsal
yayım.

¹Sorumlu Yazar

Roles of Agricultural Advisors at Agricultural Extension and at Advisory System and Perspectives to the system (Tokat Province Central District Survey)

Abstract – This study is aimed in order to put forward the views of agricultural advisors working in the district of Tokat Province Center about Agricultural Extension and Advisory System and to identify problems faced while increasing their professional development capacity and to develop solutions. A questionnaire was applied amongst 28 agricultural advisor determined according to the method of full inventory method. According to the results of research, consultants declared that they selected farmers primarily as the base line while preparing work schedules; they collaborated with private companies and dealers mostly at their studies. They made individual interviews with farmers primarily in identifying farmers' problems; they applied to internet and books on the subject at first as sources of information when confronted with an agricultural problem. The most used extension method were office visits. Mainly they took care the working conditions and priorities of farmers; they needed vocational and technical information at high a level. In addition, unable to take the consulting service fees, farmers are using neighboring farmers and around area as a source of information, incomprehensiveness of the importance of consulting, uncertainties in there gulations, absence of concrete powers, advising people who have different areas of expertise and taking roles in practice are the problems confronting by advisers while performing their tasks. However, it is believed that the consultation study area would be good and successful in the future. Extending agricultural advising, awareness of counseling and information of farmers in agriculture shall be required. In order to activate agricultural consultancy and to accommodate at the basis of problem, like the health centers in every village, Agriculture Consulting Offices shall be established and extension work should be continued by conserving the structure shared the costs by the farmers. Government support for farmers receiving assistance from advisors shall be continued until the system establishment and also some sample applications shall be reinforced with award-winning applications

Keywords –
Agricultural
Advisor,
agricultural
consultancy system,
agricultural
extension.

Received: 03.05.2013

Accepted: 05.07.2013

1. Giriş

Kırsal alanda kalkınmanın sağlanması insan kaynaklarının geliştirilmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Kalkınmanın teknolojiyle birlikte sağlanması ancak bu teknolojiyi kullanacak bireylerin eğitilmesine bağlıdır. Eğitimle birlikte kırsal toplumdaki bireylere kazandırılacak davranış ve bilgilerin uygulamaya aktarılması kırsal kalkınmanın başlamasında sağlam temellerin oluştuğunu göstermektedir. Tarımsal yeniliklerin ve yöntemlerin doğru kullanılması, kaynakların etkin kullanılması, doğru zamanda doğru üretim sonunda gelir ve yaşam standartlarındaki artışın paralelinde; kırsal kalkınma, tarımsal yayımın da içinde önemli rol aldığı bir sonuçtur. Tarımsal yayım, tarım sektörüne müdahalede önemli politik araçlardan biridir.

Tarımsal yayım sistemindeki etkinlik ise, iyi bilgi ve pratik uygulamalarla sağlanabilmektedir (Kidd et al., 1999). Yayım faaliyetlerinin etkin bir şekilde yapılamaması, üreticilerin ilgisiz ve eğitim düzeylerinin düşük olması beklenen faydayı önemli ölçüde azaltmakta ayrıca bilgi sisteminden yeterince yararlanılmasına engel

olmaktadır (Boyacı 1998; Farrington 2000; Bernet et al 2001; Wadsworth 2003; Hulme 2004).

Her ülkenin izlediği yayım yaklaşımı örgütsel faktörlerden etkilenmektedir. Dünyadaki tüm yayım çalışmalarının %90'ı bakanlık ve bağlı kuruluşlarca ulusal veya bölgesel düzeyde yürütülmektedir (Swanson et al., 1990). 1980'lerde kamu yayımı dünya genelinde bir dönüm noktasına gelmiştir. Buna en önemli etken bütçe baskısı olmuştur. Özel sektördeki yayım çalışmalarındaki gelişmelerin de değişimi hızlandırdığı belirtilmektedir (Coutts, 1995). Türkiye'de de dünyada yaşanan bu değişimlerin paralelinde kamu yayımının etkinliği azalmaya başlamıştır. Türkiye'de tarımsal yayımdan sorumlu bakanlık Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığıdır. Bakanlık tarımsal yayımın etkinleştirilmesine yönelik bazı müdahalelerde bulunmuştur.

Bu müdahalelerin en önemlileri, 1984 yılında uygulamaya giren Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi (TYUAP) ile 2004 yılında başlayan Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi (KÖYMER/TARGEL)'dir.

KÖY-MER Projesi 31/12/ 2006 tarihinde sona ermiştir. Projenin devamı ise 1.1.2007 tarihinde "Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi (TAR-GEL)" olarak uygulamaya konulmuştur. Bu süreç başlangıçta kamu yayımı yanında özel yayımın geliştirilmesine yönelik girişimlerin gelişmesine ortam hazırlamak gibi bir özelliğe sahipken, daha sonra 2007 yılında KÖYMER'in TARGEL'e dönüştürülmesiyle kapsam yine Bakanlığa bağlı (sözleşmeli personel statüsünde çalışır hale gelen ve ücretleri Genel Bütçeden karşılanan) bir yapıya dönüşmüştür. TARGEL kapsamında Türkiye genelinde tarımsal yayım faaliyetlerini etkinleştirmek ve bilginin doğrudan çiftçiye zaman ve mekân sınırı olmaksızın ulaşabilmesini sağlamak amacıyla 2.500 Adet "Çalışma Bölgeleri" oluşturulmuştur. Bu çalışma bölgelerine de yörenin ağırlıklı tarımsal yapısı dikkate alınarak ziraat mühendisi, veteriner hekim veya su ürünleri mühendisi atanmıştır. Proje kapsamında "İl Kontenjanları" Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğüne tespit edilmiştir (Anonim, 2012a).

2006 yılında tarımsal yayımda aynı çalışmanın farklı bir boyutu sayılabilecek olan ancak yayımın özelleştirilmesi kapsamında ele alınması gereken önemli bir değişim görülmüştür. Bu değişim yine Bakanlığın yürüttüğü kamu yayımı yanında, özel girişimin de resmi olarak yer almasını sağlayacak olan Tarım Danışmanlığı Sistemi üzerine kurgulanmıştır. "Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik (TYDY)" ile tarım danışmanlığı kavramı ortaya çıkmıştır. TYD Yönetmeliği 5488 sayılı Tarım Kanununun 9'uncu maddesine dayanılarak hazırlanmış ve 8 Eylül 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Anonim, 2012a; Anonim, 2012b; Anonim, 2012c).

Bu yönetmelik ile Türkiye'de tarımsal yayım alanında özelleştirilme çalışmalarına bir dayanak oluşturulmuştur. Tarım danışmanlığının geliştirilmesi kapsamında, tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin çoğulcu, etkin ve verimli bir yapıya kavuşmasını sağlamak amacıyla, tarımsal danışmanlık sistemine dahil olup, kriterleri taşıyan her tarımsal işletme için Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Tarımsal üretimin pazara yönelik yapılması ve tarım ürünlerine artan talep tarım danışmanlarına olan ihtiyacı artırmaktadır. Gelişmiş ülkelere uyum sağlayabilmek adına hızlı bilgi akışı ve geri besleme, etkin ve yerinde kontrol, arz ve talebe göre yönlendirme,

üretimin planlanması noktasında tarım danışmanlığının önemi ortaya çıkmaktadır. Tarım danışmanlığı sisteminin uygulanabilirliğinin sağlanması, tarım sektöründeki sorunların ortadan kaldırılması için taleplere yönelik olarak sürdürülebilirliğinin ön plana çıkarılması gerekmektedir.

Bu araştırmada, tarımsal yayım sistemindeki bu değişikliğin sistemin içerisinde yer alan rolleri nedeniyle tarım danışmanları açısından görünümünü ortaya koymak önemli görülmüştür. Tokat İli Merkez İlçesinde görev yapan tarım danışmanlarının danışmanlık sistemi hakkındaki görüşlerini ortaya koymak, tarım danışmanlığı sertifikasına sahip olan ziraat mühendislerinin, veteriner hekimlerin, tekniker ve teknisyenlerin bölgelerine sundukları hizmetleri, olanakları ve sınırlılıklarını ortaya koymak, mesleki gelişim kapasitelerini arttırmaya yönelik sorunlarını tespit etmek ve çözüm önerileri geliştirmek, üreticilere yönelik bakış açısını ortaya koymak amaçlanmıştır.

2. Materyal Ve Yöntem

Araştırmanın birincil veri kaynağını, Tokat İli Merkez İlçesinde Tarım Danışmanlığı yapan teknik elemanlardan anket yoluyla derlenen veriler oluşturmuştur.

Tokat ili Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Ziraat Mühendisleri Birliği Odası ve Veteriner Hekimler Birliği Odasından alınan verilere göre, Tokat İli Merkez İlçesinde tarım danışmanlığı yapan kişi sayısı toplam 28 adettir. Araştırma kapsamına alınan Tokat İli Merkez İlçesindeki 28 Tarım Danışmanınının 15'i Ziraat Mühendisi, 7'si Veteriner Hekim, 1'i Ziraat Teknisyeni, 3'ü Ziraat Teknikeri ve 2'si Veteriner Sağlık Teknikeridir. Tam sayım yöntemine göre 28 kişinin tamamı ile görüşme yapılarak veri toplanmıştır. Araştırma kapsamına, hedef kitle olarak, Tokat ilinde tarım ve hayvancılık üretim faaliyetine yönelik tarımsal danışmanlık hizmetini sunan ve tarımsal danışmanlığı esas meslek edinip geçimini danışmanlık yoluyla bilgi sunarak sağlayan tüm "bireysel (bağımsız) danışmanlar, danışmanlık firmaları, mal tedarikçi firma ve ihracatçı firma danışmanları" ve ayrıca ilaç, gübre ve tohum gibi girdileri pazarlamanın yanında müşterisi olduğu çiftçilere ücretsiz danışmanlık hizmeti de veren ancak asıl amacı girdi pazarlamak şeklinde ticari faaliyet olan bayiler de çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Toplanan veriler SPSS Paket programında bir veri tabanı oluşturularak değerlendirilmiştir. Her soruya ilişkin verilen yanıtların sayıları ve yüzdeleri hesaplanmış ve elde edilen bulgular tablolar şeklinde verilmiştir.

3. Tarım Danışmanlığı

Tarımsal yayım ve danışmanlık, tarımsal işletme sahiplerinin, tarımsal üretim, işleme ve pazarlama sürecinin bütün aşamalarında karşılaştıkları problemler ve bunların birbirleriyle ilişkileri hakkında bilgi sahibi olmalarını, kendilerine, geliştirilen teknolojileri kullanırmak suretiyle, bu problemleri çözebilecek bilgi ve beceri kazandırılmasını ve kırsal alanda yaşam standardının yükseltilmesini amaçlayan eğitim, yayım, danışmanlık ve bilgilendirme faaliyetlerini içermektedir.

Tarımsal yayım ve danışmanlık sistemi; tarımsal işletme sahiplerinin tarımsal bilgi, teknik ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli düzeyde karşılanması

amacıyla faaliyet gösteren ve yönetmelikte belirtilen kişi ve kuruluşlardan oluşan çoğulcu sistemdir.

Tarımsal yayım çalışmalarında etkin rol oynayacak temel aktör yayım faaliyetlerini gerçekleştirecek olan insan kaynağıdır. Yönetmelikte bu insan kaynağı, tarım yayımcısı ve tarım danışmanlarıdır. Yayımcı ve danışmanlar, kırsal toplumda değişimi başlatan, yenilik ve yeni teknolojileri üreticiye farklı pozisyonlarda sunan aktörlerdir.

Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin düzenlenmesine dair yönetmeliğin 1. bölüm 4.maddesinde 2010 yılındaki değişikliklerle, serbest tarım danışmanı; kendi nam ve hesabına çalışmak suretiyle tarımsal işletmelere, sivil toplum örgütlerine ve tarımdan girdi alan kuruluşlara tarımsal danışmanlık hizmeti sunan, yetki belgesi sahibi kişiler olarak tanımlanmaktadır.

Tarım yayımcısı ise, Bakanlık merkez teşkilatı, bağlı kuruluşlar ve taşra teşkilatlarında yayım hizmeti görevini yürüten ve yönetmelikte belirtilen hükümlere göre sertifikalandırılmış kişileri içermektedir.

Tarımsal danışmanlık şirketi; tarımsal işletmelere, sivil toplum örgütlerine, ziraat odalarına ve tarımdan girdi alan kuruluşlara tarımsal danışmanlık hizmeti sunmak üzere kurulan ve bu yönetmelik hükümleri çerçevesinde yetkilendirilen tüzel kişilerdir.

Yönetmelikte tarım yayımcısı ve tarım danışmanının görevleri aynı noktada toplanmakta, pozisyon farklılığına rağmen görevlerde paralellik sağlanmaktadır.

Yönetmelikte tarımsal danışmanlık hizmetlerini sunacak kişi ve kuruluşlar (Madde 21) dört başlık halinde sıralanmıştır.

- * Bünyelerinde danışman istihdam eden üretici örgütleri ve ziraat odaları,
- * Tarımsal danışmanlık dernekleri/vakıfları,
- * Tarımsal danışmanlık şirketleri,
- * Serbest tarım danışmanları.

Yönetmelik çerçevesinde tarım danışmanı sertifikası almak isteyen ziraat mühendisleri, veteriner hekim, ziraat/veteriner tekniker/teknisyenlere 2007-2010 yılları arasında 15 günlük eğitimler verilerek sonunda sınavlar yapılmış, başarılı olanlara sertifikaları verilmiştir. 2010 yılında çıkarılan yeni yönetmelikle eğitimler iptal edilmiş ve danışmanlık sertifikası almak isteyen kişilerin bakanlık tarafından açılan merkezi sınava girmeleri zorunlu tutulmuştur. Danışmanlık hizmetleri tarım yayımcısı tarafından kamu hizmeti şeklinde ve bedelsiz olarak çiftçilere sunulmakta, tarım danışmanı tarafından ise bedelli olarak sunulmaktadır. Tarım danışmanı ile sözleşme yapan tarımsal işletmelerin danışmanlık bedeli devlet tarafından desteklenmektedir.

4. Araştırma Bulguları ve Tartışma

4.1. Tarım Danışmanlarının Kişisel Bilgilerine Yönelik Bulgular

Tokat İli Merkez ilçesinde görev yapan tarım danışmanlarının yaşları 25 ile 54 yaş arasında değişmekte olup, ortalama yaş 34,5'dir. Yaş ortalaması itibariyle dinamik ve genç bir

potansiyeye sahip olan tarım danışmanlarının Tokat'ta Tarımsal Yayım ve Danışmanlık sistemi açısından aktif bir şekilde yer alıp verimli olabilecekleri söylenebilir.

Tokat İlinde faaliyetlerini sürdüren tarım danışmanlarının cinsiyetleri ve medeni durumlarına ilişkin veriler Tablo 1'de yer almaktadır. Danışmanların 10'u kadın 18'i erkek, 21'i evli ve 7'si bekârdır. Elde edilen verilere göre tarım danışmanlarının cinsiyet dağılımlarının dengeli olmadığı açıkça görülmektedir. Kadın tarım danışmanının sayılarının artırılması gerekmektedir.

Tablo 1. Medeni Durum ve Cinsiyete Göre Dağılım

	Sayı	%
Medeni Durum		
· Evli	21	75,0
· Bekâr	7	25,0
Toplam	28	100
Cinsiyet		
· Kadın	10	35,7
· Erkek	18	64,3
Toplam	28	100

Tokat İli Merkez İlçesindeki 28 tarım danışmanının 15'i Ziraat Mühendisi, 7'si Veteriner Hekim, 1'i Ziraat Teknisyeni, 3'ü Ziraat Teknikeri ve 2'si Veteriner Sağlık Teknikeridir (Tablo 2).

Tablo 2. Meslek Dağılımı

Meslek	Sayı	%
Ziraat Mühendisi	15	53,6
Veteriner hekim	7	25,0
Ziraat Teknisyeni	1	3,6
Ziraat Teknikeri	3	10,7
Veteriner Sağlık Teknikeri	2	7,1
Toplam	28	100

Araştırma kapsamında yer alan danışmanların % 53,6'sı Ziraat Mühendisi, %25'i Veteriner Hekim, % 3,6'sı Ziraat Teknisyeni, % 10,7'si Ziraat Teknikeri ve %7,1'i Veteriner Sağlık Teknikeridir. Ziraat Mühendis, Teknisyen ve Teknikerlerin % 26,3'ü bitki korumadan, % 21,0'i bahçe bitkilerinden, % 15,8'i tarım ekonomisinden, %10,5'i toprak ve tarla bitkilerinden, % 5,3'ü zootekni, tarımsal yapılar ve sulamadan ve bitkisel üretim bölümlerinden mezun olmuştur.

Tablo 3'de tarım danışmanlarının öğrenim düzeyleri ve yabancı dil durumları verilmiştir. Danışmanların % 3,6'sı liseyi, % 17,9'u ön lisans, % 67,8'si lisans ve % 10,7'si yüksek lisans bitirmiştir. Danışmanların büyük çoğunluğu İngilizce ve Almanca olmak üzere en az bir dili konuşabilmektedir. Yabancı dil bilenlerin oranı % 60,7 iken bilmeyenlerin oranı ise % 39,3'tür. Dil bilenlerin % 77,1'i internet ortamında yabancı kaynak taramada yabancı dile ihtiyaç duymaktadır.

Tablo 3. Öğrenim Düzeyi ve Yabancı Dil Durumu

Öğrenim	Sayı	%	Yabancı dil	Sayı	%
Ortaöğretim (Meslek Lisesi)	1	3,6	İngilizce	9	32,1
Ön Lisans	5	17,9	Almanca	5	17,9
Lisans	19	67,8	Fransızca	0	0,0
Yüksek Lisans	3	10,7	Diğer	3	10,7
Doktora	0	0,0	Yabancı Dili Olmayan	11	39,3
Toplam	28	100	Toplam	28	100

Tablo 4’de danışmanların internet ve bilgisayar kullanım durumları verilmiştir. Araştırma kapsamındaki danışmanların % 50,0’si bilgisayar ve interneti çok sık, % 25,0’i sık sık, % 10,7’si’orta düzeyde, % 7,1’i kısmen, % 3,6’sı nadiren kullanmaktadır. Yine % 3,6’sı internet ve bilgisayarı hiç kullanmadıklarını beyan etmişlerdir. Danışmanların % 28,6’sı karşılaştığı bir soruna çözüm aramada, % 17,9’u tarımla ilgili yenilikleri ve teknolojik gelişmeleri izlemede bilgisayar ve interneti kullanmaktadır. Ayrıca bitki veya hayvan hastalık ve zararlılarına reçete yazma işlemleri de özel bir danışmanlık programı kullanılarak bilgisayar ile yapılmaktadır. Bu programı kullananların oranı ise % 32,1’dir. İnternette en sık yararlanılan kaynak ise, özel tarım firmalarının web siteleridir.

Tablo 4. İnternet ve Bilgisayar Kullanımı

Kullanma Ölçütü	Sayı	%	Kullanma Gerekçesi	Sayı	%
Çok sık	14	50,0	Sorunlara çözüm aramada	8	28,6
Sık sık	7	25,0	Tarımla ilgili yenilik ve teknolojileri izlemek	5	17,9
Genellikle(orta)	3	10,7	Reçete yazma işlemleri	9	32,1
Ara sıra(kısmen)	2	7,1	Konunun uzmanlarıyla yazışma (bilgi alış-verişi)	2	7,1
Nadiren	1	3,6	Kayıt ve verileri girme	1	3,6
Hiç	1	3,6	Diğer (Büro İşleri)	3	10,7
Toplam	28	100	Toplam	28	100

Tablo 5’de tarım danışmanlarının ailelerinin geçim kaynakları ve yine danışmanların çiftçilik deneyimleri oransal olarak görülmektedir. Ailelerinin % 71,42’sinin geçim kaynağını tarımsal faaliyetler oluştururken % 28,6’sı ise, geçimini diğer iş kollarından sağlamaya çalışmaktadır. Danışmanlara çiftçilik deneyimlerinin daha çok hangi üretim kollarında yoğunlaştığı sorulduğunda; % 50,0’si bitkisel üretim, % 17,9’u hayvansal üretim, % 28,5’i bitkisel ve hayvansal üretim cevabını vermişlerdir. % 3,6’sı ise bu konularda hiçbir deneyiminin olmadığını ve memur bir ailenin çocuğu olarak büyüdüğünü ifade etmiştir. Bu sonuç, danışmanların çoğunluğunun kır kökenli olduğunu ve kırsal yapısını iyi bildiklerini göstermektedir. Dolayısıyla yöredeki danışmanlar, çiftçileri anlama, onlara kendilerini kabul ettirme, güven duymalarını sağlama, empati ve motivasyon noktasında üstün duruma geçmektedirler.

Aynı zamanda tarım danışmanlarının büyük çoğunluğu Tokat’ta doğmuştur ve memleketinde çalışmaktadır. Bunun nedenleri; ailelerinden, akrabalarından ve

arkadaşlarından kopmak istememeleri, mevcut arazilerinin ve çiftliklerinin varlığı (sermaye yapısı), kendi yörelerini çok iyi tanıdıkları için başka yörelerde veya bölgelerde çalışmalarını çok riskli görmeleri, aile veya akrabalarından kalan arazilerde hala kendi adlarına üretime devam etmeleri, kendilerine danışan çiftçilerle, firma temsilcileriyle ve girdi bayileriyle yakın ilişki içerisinde olmaları (itibar durumu), ayrıca Tokat İli gibi tarım potansiyeli yüksek bir yörede, Türkiye açısından yeni olan tarım danışmanlığının gelişebileceği kanısındır.

Tablo 5. Ailelerinin Geçim Kaynakları ve Danışmanların Çiftçilik Deneyimleri

Geçim Kaynakları	Sayı	%	Çiftçilik Deneyimi	Sayı	%
Bitkisel Üretim	9	32,1	Bitkisel Üretim	14	50,0
Hayvansal Üretim	4	14,3	Hayvansal Üretim	5	17,9
Bitkisel ve Hayvansal Üretim	7	25,0	Bitkisel ve Hayvansal Üretim	8	28,5
Diğer İş Kolları	8	28,6	Deneyimim Yok	1	3,6

Danışmanların %89,3'nün üniversite ve araştırma enstitüleri ile iletişim (bilgi alış-veriş) içerisinde olamadıkları, %10,7'sinin ise belirli gün ve zamanlarda haberleşme kanalları aracılığıyla görüştükları anlaşılmiştir. Aynı zamanda yine danışmanların üniversite ve araştırma enstitüleri tarafından düzenlenmiş olan eğitim çalışmalarına katılma oranı %21,4'dür. %78,6'sı buna benzer organizasyonlara katılmadıklarını ve %7,1'i ise danışmanlık eğitimine ihtiyaç duymadıklarını beyan etmişlerdir.

4.2. Tarım Danışmanlarının Çalışma Şekillerine Yönelik Bulgular

Tarım danışmanlarının 11'i hafta sonu çalışırken, 17'si gerektiğinde çalıştığını ifade etmiştir. Çalışma zamanlarını harcadıkları konular Tablo 6'da verilmiştir. Danışmanlar zamanlarının, % 28,6'sını kendi eğitimlerine, % 21,4'ü ticari faaliyetlerine, % 17,9'u yerel idarelerle ortaklaşa yapılan yayım çalışmalarına, % 14,3'ü ücretli çiftçi eğitimine, % 7,1'i büro ve idari işlere ve % 10,7'si ise diğer işlere ayırdıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 6. Çalıştıkları Konular

Konular	Sayı	%
Çiftçi Eğitimi (Ücretli)	4	14,3
Büro ve İdari İşler	2	7,1
Kendi Eğitimi	8	28,6
İl-İlçe Müdürlükleri, Kaymakamlık vb. Yerel İdarelerle Ortaklaşa Yapılan Yayım Çalışmaları	5	17,9
Ticari faaliyetler (Bayilik)	6	21,4
Diğer	3	10,7
Toplam	28	100

Tarım danışmanlarının, % 75,0'i mesleklerini sürdürdükleri yöreyi (Tokat ve çevresi) önceden tanıdıklarını beyan ederken, % 25,0'i ise, tanımadıklarını bildirmişlerdir. Tarım danışmanlarının % 89,29'u işyerlerinin Tokat Merkez İlçede olmasına rağmen çalışma alanlarının ilin tamamını kapsadığını ifade etmişlerdir.

Tarım danışmanlarının % 60,7'si sertifika almadan önce tarımsal yayım ve danışmanlıkla ilgili herhangi bir özel veya kamu kuruluşunda çalıştığını yani konuyla ilgili tecrübesi olduğunu, % 39,3'ü ise tarım danışmanlığını sertifikasını aldıktan sonra tecrübe ettiğini beyan etmişlerdir.

Tablo 7. Faaliyet Kollarına Göre Sınıflandırılması

Faaliyet Kolu	Sayı	%
Mal Tedarikçi ve İhracatçı Firma Danışmanı	4	14,3
Bağımsız Danışman (Özel/Serbest)	2	7,1
Danışmanlık Şirketi	5	17,9
Ticari Faaliyet (Tarımsal Girdi Bayisi)	17	60,7
Toplam	28	100

Tablo 7'de araştırma kapsamındaki danışmanların % 14,3'ü herhangi bir ihracatçı firma veya mal tedarikçi firma ile çalışan çiftçilere kontrollü üretim yaptırmakta ve bu amaçla ilgili firmadan aylık maaş veya tarım alanı büyüklüğüne göre ücret almaktadır. Danışmanların % 17,9'u danışmanlık şirketi şeklinde faaliyet göstermekte ve % 7,1'i ise, bireysel olarak kendi adına çiftçilere danışmanlık yapmaktadır. İlaç, gübre ve tohum gibi girdileri pazarlamanın yanında müşterisi olduğu çiftçilere ücretsiz danışmanlık hizmeti de veren ancak asıl amacı girdi pazarlamak şeklinde ticari faaliyet olan bayilerin oranı ise % 60,7' dir.

Tablo 8. Çalışmalarında İşbirliği Yaptıkları Kurumlar ve Önem Derecesi

Çalışmalarda İşbirliği Yapılan Kuruluşlar/Kişiler	Verilen Puanların Toplamı	Danışman Sayısı	Danışmanlar İçin Ortalama Önem Derecesi (5 Üzerinden)
İl Tarım Müdürlüğü	84	28	3,00
İlçe Tarım Müdürlüğü	79	28	2,82
Kaymakamlık, İl Özel İdaresi, Valilik	48	28	1,71
Araştırma Kuruluşları (Üniversite, Ajanslar, vb.)	51	28	1,82
Ziraat Odası, Mesleki birlikler	76	28	2,71
Kooperatifler	77	28	2,75
Muhtarlık/Belediye	37	28	1,36
Bayiiler (Yöredeki Girdi Satıcıları)	100	28	3,57
Özel Firmalar (Tüccarlar, Yöreye Gelip Giden Firma Temsilcileri)	111	28	3,96
Ürünleri Satın Alanlar (Tüccarlar, Mandıra vb. Alıcılar, İşleyiciler)	82	28	2,93

Danışmanların çalışmalarında işbirliği yaptıkları kuruluşlar ve önem dereceleri Tablo 8'de verilmiştir. Danışmanların çalışmalarında en fazla özel firmalar ve bayiilerle (yöredeki girdi satıcıları) ile işbirliği içinde oldukları görülmektedir. Öte yandan işbirliğinin en zayıf olduğu kurum ve kuruluşlar; muhtarlık/belediye, yerel yönetim birimleri (Valilik,

Kaymakamlık, İl Özel İdaresi) ve araştırma kuruluşlarıdır. Oysa danışmanların geniş bir iletişim ağı içerisinde olmaları gerekmektedir. Danışmanların çiftçi sorunlarını tespit etme şekillerine bakıldığında; öncelikle çiftçilerle bireysel görüşmeler yaptıkları, ikinci olarak kendi gözlemlerini dikkate aldıkları, üçüncü olarak çiftçi toplantılarında çiftçilerle kurdukları diyaloglarla ve son olarak da diğer meslektaşlarıyla yaptıkları görüşmelerle sorunları tespit ettikleri anlaşılmaktadır.

Danışmanlar çalışma programını hazırlarken etkili olan kurum ve kişileri önem derecesine göre sıralamışlardır. Bu sonuçlar Tablo 9'da gösterilmiştir. Danışmanların çalışma programlarını hazırlarken öncelikle çiftçileri temel aldığı, daha sonra kendi deneyim ve gözlemlerinden faydalandıkları ve üçüncü olarak da mesleki birlikleri göz önünde bulundurdıkları anlaşılmaktadır. Bu programların hedef kitleye ulaşması sistem gereği önem arz etmektedir. Çiftçiyle birlikte hazırlanacak yayım programları çiftçi koşullarına uygunluk, çiftçi katılımında istek, sahiplenme olgularının ortaya çıkmasında etkili olabileceklerdir. Tabandan yönlendirilen bir programın çiftçi istek ve ihtiyaçlarını karşılamada ve yayım hizmetlerini etkinleştirmede yarar sağlayacağı bilinmektedir.

Tablo 9. Çalışma Programlarını Hazırlamalarında Etkili Kurum ve Kuruluşlar

Program Hazırlamada Etkili Olan Kurum/Kişiler	Verilen Puanların Toplamı	Danışman Sayısı	Danışmanlar İçin Ortalama Önem Derecesi (5 Üzerinden)
İl Tarım Müdürlüğü	83	28	2,96
İlçe Tarım Müdürlüğü	75	28	2,68
Kaymakamlık (İl Özel İdaresi)	41	28	1,46
Ziraat Odası, Mesleki birlikler	87	28	3,11
Kooperatifler	67	28	2,39
Muhtarlık/Belediye	32	28	1,14
Çiftçiler	136	28	4,86
Kendi Deneyim ve Gözlemlerim	123	28	4,39

Yapılan bir çalışmada ise; KÖYMER projesinde görev alan danışmanların çalışma programlarını hazırlarken öncelikle çiftçileri baz aldığı, daha sonra İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nden faydalandıkları ve üçüncü olarak da kendi deneyim ve gözlemlerini göz önünde bulundurdıkları anlaşılmaktadır (Kızılaslan ve Yamanoğlu, 2008).

Danışmanların tarımsal sorunla karşılaşınca başvurdukları bilgi kaynakları ve önem derecesi Tablo 10'da verilmiştir. Danışmanların tarımsal sorunla karşılaştıklarında ilk başvurdukları bilgi kaynağının internet ve konuyla ilgili kitaplar olduğu, ikinci sırayı ise diğer tarım danışmanları ve tarımsal dergi-gazete-broşürler gibi yayınlar olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Tarımsal Konularda Başvurdukları Bilgi Kaynakları ve Önem Dereceleri

Bilgi Kaynakları	Verilen Puanların Toplamı	Danışman Sayısı	Danışmanlar İçin Ortalama Önem Derecesi (5 Üzerinden)
Kitaplar	120	28	4,29
Tarımsal Dergi-Gazeteler-Broşürler	112	28	4,00
İnternet	128	28	4,57
Diğer Danışman Arkadaşlar	114	28	4,07
İl-İlçe Müdürlüklerindeki Uzmanlar	61	28	2,18
Araştırma Kuruluşlarındaki Uzmanlar	53	28	1,89
Üniversitedeki Uzmanlar	67	28	2,39
Deneyimli Çiftçiler	87	28	3,11

Danışmanların çiftçi eğitiminde kullandıkları yayım araç gereçlerinin çalışmalarındaki önem derecesi Tablo 11’de gösterilmiştir. Danışmanların çalışmalarında en fazla kullandıkları yayım yöntemi büro ziyaretleri, ikinci sırayı cep telefonu görüşmeleri, üçüncü sırayı da sabit telefonlarla yapılan görüşmeler almaktadır.

Tablo 11. Çiftçi Eğitiminde Kullandıkları Yayım Araç ve Yöntemlerinin Çalışmalarındaki Önemi

Çiftçileri eğitiminde kullanılan yayım araç ve yöntemleri	Verilen Puanların Toplamı	Danışman Sayısı	Danışmanlar İçin Ortalama Önem Derecesi (5 Üzerinden)
Bireysel Görüşmeler (tarlada, ahırda, ağılda, bağda, bahçede)	116	28	4,14
Çiftçi Toplantıları	112	28	4,00
Büro Ziyaretleri	135	28	4,82
Enformal Görüşmeler	119	28	4,25
Broşürler	66	28	2,36
Afişler	69	28	2,46
Demonstrasyonlar	36	28	1,29
Radyo-Televizyon	41	28	1,46
İlan Panosu, Duyuru Tahtası	82	28	2,93
Sabit Telefon	126	28	4,50
Cep Telefonu	133	28	4,75
Belediye, Muhtarlık, Cami Hoparlöründen Anons	46	28	1,64

Danışmanların çalışmalarının yöreye uyum düzeyleri Tablo 12’de verilmiştir. Danışmanlar çalışmalarının en çok çiftçi koşulları ve öncelikleriyle uyumlu olmasına özen göstermektedirler. Ayrıca danışmanların yerel yönetimler ve üretici birlikleri ile uyum düzeylerinin zayıf olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Danışmanların Çalışmalarının Yöreyle Uyum Düzeyleri

Kuruluşlar/Çiftçiler	Verilen Puanların Toplamı	Danışman Sayısı	Ortalama Uyum Düzeyi (5 Üzerinden)
İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Çalışmaları/Hedefleri İle	75	28	2,68
İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Çalışmaları/Hedefleri İle	67	28	2,39
Kaymakamlık (İl Özel İdaresi) Çalışmaları/Hedefleri İle	53	28	1,89
Ziraat Odası Çalışmaları/Hedefleri İle	74	28	2,64
Kooperatiflerin Çalışmaları/Hedefleri İle	80	28	2,86
Muhtarlık/Belediye Çalışmaları/Hedefleri İle	34	28	1,21
Çiftçilerin Öncelikleri İle	113	28	4,04
Çiftçilerin Koşulları İle	131	28	4,68
Devlet Politikaları İle	52	28	1,86

Danışmanların son bir ay içinde görüştüğü çiftçilerin % 48,2'si 41-60 yaş arası, % 30,6'sı 40 yaş ve altı, % 21,2'si ise 61 yaş ve üzeri çiftçilerden oluşmaktadır. Yine görüştüğü çiftçilerin eğitim durumları incelendiğinde, en fazla ilkokul mezunu (% 40,0), en az üniversite mezunundan oluştuğu görülmektedir (% 2,4). Çiftçilerin eğitim durumları ile danışmanlarla olan ilişkileri onlardan yararlanma, bilgi alışverişi içerisinde bulunmaları ve beklentilerinin yüksek oranda karşılanması doğru orantılıdır. Danışmanlar eğitim seviyesi yüksek olan üreticilerle kolay iletişim kurabildiklerini, daha kolay uzlaşabildiklerini ve yenilikleri denemeye daha hevesli olduklarını belirtmişlerdir.

Çiftçiler tarım danışmanlarına öncelikle 1. sırada, bitkisel üretim(% 42,9), 2. sırada zirai mücadele (% 28,6), 3. sırada tarımsal desteklemeler (%25,0), 4.sırada hayvan hastalıkları ve zararlıları (% 21,4) gibi konularda başvurmuştur.

Tarım danışmanları çiftçilere 1.sırada desteklemeler (% 21,4), 2. sırada toprak işleme (% 17,9), 3.sırada hayvan sağlığı ve ilaçlama (% 14,3), 4.sırada ise hayvan bakım ve besleme (% 10,7) konularında faydalı olduklarını belirtmişlerdir.

Yapılan bir çalışmada, GAP Bölgesinde KÖY-MER Projesi kapsamında görev yapan tarım danışmanlarına bölge çiftçilerinin pozitif baktıklarını ve tarım danışmanlarından talep edilen bilgilerin de oldukça yüksek olduğunu belirlemişlerdir (Ceylan ve ark., 2005).

Tarım danışmanları; tarımsal yayım, biçerdöver, mekanizasyon, sulama, bitki koruma, gıda kontrolü, meyve yetiştiriciliği, mera ve hayvancılık konularında eğitim çalışmalarına katıldıklarını (% 93,8) ve sadece % 6,2'si ise herhangi bir eğitim çalışmasına katılmadıklarını belirtmişlerdir. Tarım danışmanlarının % 92,4'ü eğitim çalışması sonucu mesleki bilgi birikiminde ve mesleki görüşlerinde olumlu yönde değişiklik olduğunu belirtmişlerdir. Yine tarım danışmanları; özellikle hayvan yetiştiriciliği teşhis-tedavi (% 10,7), bitki koruma (% 21,4), bilgisayar kullanımı ve GPRS kullanımı (% 14,3) gibi konuların dikkat çekici ve meslek yaşamında işe yarayacağını düşündükleri konular olduğunu belirtmişlerdir.

Tarım danışmanları öncelikle proje hazırlama (% 25,0) ve bitki koruma (% 17,9) gibi konularda eğitime ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir.

Gıda Tarım ve Hayvancılık İl/İlçe Müdürlüklerinin tarım danışmanlarıyla işbirliği yapmak istediği ve görev talep ettiği konular Tablo 13’de verilmiştir. Tarım danışmanlarına % 53,6 oranında çiftçilere teknik bilgi aktarımı ve % 32,1 oranında ise devlet desteklemeleri hakkında bilgilendirme konularında yardımcı olmaları için talep gelmektedir.

Tablo 13. Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl/İlçe Müdürlüklerinin Danışmanlarla İşbirliği Yapmak İsteddiği Konular

Konular	Sayı	%
Tarımsal üretim konularında deneme ve gösteri kurulması	1	3,6
Tarımsal konularda çiftçi örgütlenmesinin sağlanması	2	7,1
Teknolojik gelişmeleri çiftçiye ulaştırma (yayım hizmetleri)	15	53,6
Doğrudan gelir desteği, çiftçi kayıt sistemi ve kredi kullanımlarını uygulama	1	3,6
Diğer- yayım, deneme, destekleme konuları	9	32,1
Toplam	28	100

Tarım danışmanları çiftçilerin kendilerinden yardım talep ettikleri konularla üniversiteden mezun oldukları bölümlerin uyumlu olduğunu (% 87,6) bu konuda çok sıkıntı çekmediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 14. İlçelere veya Köylere Gidiş Sıklığı

Sıklık	Sayı	%
Her gün	5	17,9
Haftada 2-3 gün	9	32,1
Haftada 1 gün	7	25,0
On beş günde 1 kez	5	17,9
Ayda 1 kez	2	7,1
Toplam	28	100

Tarım danışmanlarının ilçeye ve köylere gidiş sıklıkları Tablo 14’de görülmektedir. Buna göre en az haftalık olarak çiftçilerin tarım danışmanları tarafından ziyaret edildiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte çiftçiyle yapılan görüşmeler, danışmanın iş yoğunluğuna bağlı olarak değişmekle birlikte genellikle özel durumlar dışında haftada 2-3 kez yapılmaktadır. Bu görüşmelerin gün ve saatleri çiftçiyle birlikte belirlenmektedir. Danışmanın çiftçiyle olan randevusuna gelememesi durumunda yedek bir gün belirlenerek çiftçiye bildirilmektedir. Her danışmanın hangi gün ve saatte nerede olacağı önceden programlanmaktadır. Böylelikle çiftçi de bu programa göre bir önceki randevuda kendisine verilen görevleri özenle uygulamak zorunda kalmaktadır. Görüşmelerdeki ana amaç, çiftçilere verilen bazı görevlerin kontrol edilmesidir. Bu bir çeşit izleme-değerlendirme programları iletişimi olumlu yönde etkilemektedir. Periyodik ziyaretlerde danışmanların en çok üzerinde durduğu bir diğer önemli konu ise iyi tarım uygulamaları ve sağlıklı ürün yetiştirme konusudur. Çiftçiler sık sık bu konularda da danışmanları tarafından bilgilendirilmektedir. Danışmanların, doğal risklere karşı anlaşmalı çiftçilerine erken uyarı yapması, yayım çalışmalarının stratejisinin danışmanlar tarafından doğru uygulandığını göstermektedir. Erken uyarı yapma konusu, çiftçi gözünde değer kazanma ve faaliyetin en iyi şekilde sürdürülebilmesi için danışmanlar tarafından önemli bir görev olarak

görülmektedir. Nitekim araştırma bulgularına göre, danışmanların % 90,0'ı, don vb. doğal afetler öncesinde çiftçilerini uyarmaktadır. Uyarıların % 56,0'sı telefonla arayarak, % 27,7'si cep telefonuna mesaj yollayarak ve % 17,0'si de ziyaret esnasında yapılmaktadır.

Tablo 15'de tarım danışmanlarına danışmanlık sistemini, çiftçilerle olan ilişkilerini ve kendileriyle ilgili durumu 1 (çok kötü) ile 5 (çok iyi) arasında değerlendirmeleri istenmiştir. Tablo 15'de görüldüğü gibi çiftçilerle ilişkilerinde kısmen sorun olmadığını ancak danışmanlık ücreti ve sertifika almadan önceki danışmanlık düzeylerinin düşük olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 15. Tarım Danışmanlarının Bazı Değerlendirmeleri

	1		2		3		4		5	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Barınma koşulları	2	7,1	7	25,0	11	39,3	5	17,9	3	10,7
Çiftçilerin tarım danışmanına ilgisi	0	0	1	3,6	3	10,7	20	71,4	4	14,3
Çiftçilerin bilgi düzeyi	2	7,1	8	28,6	10	35,7	7	25,0	1	3,6
Danışmanlık ücreti	6	21,4	12	42,9	8	28,6	2	7,1	0	0
Sertifika almadan önceki danışmanlık düzeyi	5	17,9	7	25,0	13	46,2	3	10,7	0	0
Sertifika aldıktan sonra danışmanlık düzeyi	0	0	4	14,3	5	17,9	14	50,0	5	17,9

Not: Yukarıdaki anket sonuçlarının değerlendirilmesinde puanlama(Likert Ölçeği) kriteri uygulanmıştır. Kriter olarak ise: 1: çok kötü 2: kötü 3: orta 4: iyi 5: çok iyi.

Çiftçilerle sorun yaşayan danışmanların tanımladığı konular; çiftçinin alışılmış geleneksel üretim biçiminden vazgeçmemesi, masraftan kaçınması, yeniliğe kapalı olması ve kolay ikna olmaması, klinik hizmeti verilemediğinden dolayı çiftçilerin ilgisizliği, köyde gruplaşmaların olması, bayan danışman olarak gidilen köylerde bayan olmanın getirdiği zorluklar, teknik terimlerde iletişim sorunu, ulaşım sorunu, çiftçinin gelirinin yetersiz olması ve söylenenleri tam olarak yerine getirememesi, bazı bölgelerde göç yoğunluğundan dolayı yılın büyük bölümünde çiftçi bulunamaması, araç gereç yokluğu olarak gösterilmiştir.

Tablo 16'da tarım danışmanlarının danışmanlık sertifikasını alma nedenleri verilmiştir.

Tablo 16. Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Sertifikasını Alma Nedenleri

Görüşler	Sayı	%
Gelecekte daha çok işine yarayacağını düşündüğü için	18	64,3
Danışmanlık yapabilmek için	10	35,7
Toplam	28	100

Tarımsal Yayım ve Danışmanlık yapan ve yapmak isteyen; Ziraat Mühendis, Tekniker, Teknisyen ve Veteriner Hekimlerin % 57,1'inin sertifikayı alma nedeni olarak, gelecekte daha çok işine yarayacağı düşüncesine sahip olmalarıdır. Halen danışmanlık yapan (resmi olmayan) 10 kişi ise sistem içine girmek amacıyla sertifikayı aldıklarını belirtmişlerdir.

Bir çalışmada da tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimine katılan Ziraat Mühendislerinin %50,0'sinin kursa katılma nedeni olarak, gelecekte belgenin önemli ve gerekli olacağı düşüncesine sahip oldukları ortaya konmuştur (Özçatalbaş ve ark., 2010).

Tablo 17'de danışmanların kendilerini geliştirmek için ihtiyaç duydukları konular verilmiştir. Buna göre danışmanlar kendilerini geliştirme yönünde isteklidirler. Yalnızca 2 danışman (% 7,1) kendilerini yeterli görmektedir ve ihtiyaç duydukları konu olmadığını belirtmişlerdir. Kalan 26 kişi ise bu konuda 49 görüş belirtmiştir. Toplam danışmanların % 60,7'si üretim tekniği, % 46,4'ü danışmanlık meslek bilgisi, % 32,1'i ise yenilikleri takip edememe ve % 28,6'sı bilgileri zamanında aktaramama gibi konulara ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Özellikle mesleki ve teknik bilgiye olan ihtiyacın yüksek çıkması bu konularda danışmanların sürekli bilgilendirilmesinin ve eğitilmesinin ne kadar önemli ve gerekli olduğunu göstermektedir. Danışmanların yalnızca teknik bilgilerle donanması yeterli değildir. Yeni mesleki becerilere sahip olmak zorundadır. Tarım danışmanları gruplarla çalışma, uyuşmazlıkların çözümü, motivasyon, beden dili gibi birçok beceriye sahip olmalıdır. Bu nedenle sertifika alırken yalnızca sınavla ölçüm yerine Bakanlığın uygulamış olduğu 2007-2010 döneminde olduğu gibi eğitimlere devam edilmesi gerekli görülmektedir.

Tablo 17. Kendilerini Geliştirmek İçin İhtiyaç Duyulan Konular

Konular	Sayı	(%)
Üretim tekniği /uzmanlık alan bilgileri	17	60,7
Danışmanlık meslek bilgisi /yayım metodolojisi	13	46,4
Yeni teknolojileri takip edememe	9	32,1
Bilgileri zamanında aktaramama	8	28,6
İhtiyaç duymayanlar	2	7,1

Danışmanların görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları ya da karşılaşılabilecekleri sorunlar hakkındaki görüşleri Tablo 18'de verilmiştir. Buna göre en önemli sorun danışmanlık ücretini/hizmetin karşılığını alamamak (% 92,9), çiftçinin bilgi kaynağı olarak komşu ve çevresini kullanması (% 82,1), danışmanlığın öneminin kavranmamış olması (% 75,0), yönetmelikteki belirsizlikler, yetkilerin somut olmaması (% 71,4), farklı uzmanlık alanına sahip kimselerin danışmanlık yapması, uygulamada rol alması (% 67,9) şeklinde belirtilmektedir. Bu da danışmanlık sisteminin tam anlamıyla oturmamış olmasından ve çiftçilerin bu konuda halen bilgi sahibi olmadıklarından kaynaklanmaktadır denilebilir. Ayrıca veteriner hekim ünvanlı tarım danışmanlarının yasal mevzuatlarının düzenlenmesine gereksinim vardır.

Tarım danışmanlarının danışmanlık çalışma alanının geleceğini nasıl gördüklerine yönelik değerlendirmelere bakıldığında; çok iyi ve başarılı olacağını düşünenlerin oranı % 21,4, iyi olacağını düşünenler ise % 42,9, kararsız kalanlar % 28,6 ve başarısız olacağını düşünenler ise % 7,1 olarak saptanmıştır.

Tablo 18. Danışmanlıkla İlgili Yaşanan ve Yaşanması Beklenen Sorunlar

Sorunlar	Sayı	(%)
Çiftçilerin yeniliklere açık olmaması	18	64,3
Danışmanlığın öneminin kavranmamış olması	21	75,0
Çiftçilerin teknik bilgi ve eğitim düzeyinin düşük olması	14	50,0
Çiftçinin danışmana güvenmemesi	15	53,6
Danışmanlık ücretini/hizmetin karşılığını alamama	26	92,9
Çiftçinin bu hizmeti satın almak istememesi	7	25,0
Çiftçinin bilgi kaynağı olarak komşu ve çevresini kullanması	23	82,1
Danışmanın teknik bilgi düzeyindeki yetersizlik	12	42,9
Farklı uzmanlık alanına sahip kimselerin danışmanlık yapması, uygulamada rol alması	19	67,9
Yönetmelikteki belirsizlikler, yetkilerin somut olmaması	20	71,4
Sistemin uygulanmasındaki zorluklar	16	57,1
Girdi bayilerinin alan gezilerine devam etmesi	9	32,1
Reçeteli satışı uygun ruhsatlı ilaç yetersizliği	11	39,3

GAP bölgesinde (Özçatalbaş ve ark. 2010) tarafından yapılan bir çalışmada; serbest tarım danışmanlarının danışmanlık sisteminde mevcut koşulların iyileştirilmesine yönelik uygun desteklerin geliştirilmesi durumunda özel yayımın etkinliğinin de artacağı yönünde düşünceleri ortaya konmuştur. Ayrıca orta ve uzun vadede tartışılan önlemlerin alınması ve sorunların ortadan kaldırılmasıyla kamu dışı danışmanlık kuruluşlarının gelişmesinin kaçınılmaz olacağı danışmanlarca ifade edilmiştir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Tokat İli Merkez İlçesinde görev yapan Tarım Danışmanlarının, Eylül 2006'da çıkan yönetmeliğe göre Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Sistemi hakkındaki görüşlerini ortaya koymak, mesleki gelişim kapasitelerini arttırmaya yönelik sorunlarını tespit etmek ve çözüm önerileri geliştirmek amaçlanmıştır.

Tarımsal danışman sayısı ve danışmanlık hizmetleri henüz bölge talebini karşılayacak düzeyde değildir. Danışmanların kendilerini geliştirme yönünde istekli ve çaba içerisinde oldukları görülmüştür. Çiftçi ve yönetmelik ile ilgili ağırlıklı sorunlar olduğunu ancak danışmanlığın geleceğini iyi gördüklerini belirtmişlerdir. Araştırma kapsamındaki tarım danışmanlarına göre, bölgede danışmanlık hizmetlerinin daha da geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için; üniversitelerde teorik derslerden çok uygulamalı derslere önem verilmesi, tarımsal danışmanlık derslerinin ön plana çıkarılması, sertifika almadan önce meslek/metodolojiye yönelik eğitimlerin verilmesi ve kamu destekli çeşitli tarımsal destekleme projelerinin uygulamalarında tarım danışmanlarına da görev verilmesi önemli görülmektedir. Tarım danışmanları, çiftçi örgütleri, danışmanlık firmaları ve tarım yayımcılarının eşgüdümlü olarak çalışması sistemin daha etkin çalışmasını sağlayacaktır. Sistemde yer alan tüm paydaşlara yönelik istikrarlı eğitimler ve çalışmaların başarı yönünün takip edilmesi etkin uygulamaları da beraberinde getirecektir.

Tarım danışmanlığının yaygınlaştırılması ve bu konuda çiftçilerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Tarımsal yayımda gerek tarım yayımcısının ve tarımsal danışmanın gerekse çiftçinin rolleri temelden değişmelidir. Sorunlar/öncelikler çiftçi-yayımcı- danışmanla beraber belirlenmeli ve çözümler geliştirilmelidir.

Tarım danışmanlığında danışmanların seçimi, yayım çalışmalarında hedef grupların iyi belirlenmesi, konuların talebe yönelik olarak belirlenmesi, belli konularla sınırlı kalmayarak çiftçinin teknik ve ekonomik tüm üretim sürecinde onlara yardımcı olunması, izlenen yayım eğitimi yöntemlerinin çiftçilere uygun etkin seçilmesi, çiftçi kayıtlarının tutulması ve danışmanların-çiftçilerin yasal haklarının belirlenmesi önem arz etmektedir. Tarım danışmanlığını daha etkin duruma getirmek ve sorunun temeline yerleştirmek için her köyde -sağlık merkezleri gibi- Tarım Danışmanlığı ofisleri oluşturularak yine yayım maliyetinin çiftçiler tarafından paylaşıldığı yapı korunarak özel yayım çalışmaları sürdürülmelidir. Uygulanmakta olan danışmandan yardım alan çiftçilere yönelik devlet desteği sistem yerleştirilene kadar devam ettirilmeli ayrıca bazı örnek uygulamalar teşvik edilerek ödüllü uygulamalarla pekiştirilmelidir. Bu şekilde Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde çiftçilere istikrarlı gelir sağlanması, çiftçilerin standartlara uyumu, hayvan refahının sağlanması, genç çiftçilere özel teşvikler verilmesi, iyi tarım uygulamaları, tarımda kayıt dışı ve kontrolsüz üretimin önlenmesi, tarım danışmanlığının vurgulanması gibi AB tedbirlerinin daha hızlı yaygınlaştırılabileceğini söylemek mümkündür.

Kaynaklar

Anonim, 2012a. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi. <http://www.tedgem.gov.tr/target.htm>, (Erişim Tarihi:20 Kasım 2012).

Anonim, 2012b. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/10043.html>, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2012).

Anonim, 2012c. Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlemesine Dair Yönetmelik. (<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27149.html>), Erişim Tarihi: 7 Aralık 2012

Bernet T., Ortiz O., Estrada R. D., Quiroz R. & Swinton S. M., 2001. Tailoring Agriculture Extension to Different Production Contexts: A User-Friendly Farm-Household Model to Improve Decision-Making for Participatory Research, *Agricultural Systems*, 69(3): 183-198.

Boyacı, M., 1998. Tarımsal Bilgi ve Teknoloji Akışı (Enformasyon) Sisteminin Yapısal Özellikleri, Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma: Manisa İli Örneği. (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Ceylan, İ.C., Köksal, Ö. ve Akın, A. 2005. GAP Bölgesi'nde Tarımsal Üretim Sürecinde Üreticilerin Bilgi İhtiyaçlarının Karşılansında Tarım Danışmanlarının Rolü. IV. GAP Kongresi, s. 490-497, Şanlıurfa.

Coutts, J., 1995. Agricultural Extension Policy as a Framework for Change, *European Journal of Agricultural Education and Extension*, 2 (1), June.
Farrington, J., 2000. The Changing Public Role in Agriculture Extension, *Food Policy*, 20(6): 537-544.

Hulme, D., 2004. Agricultural Extension: Public Service or Private Business? *Agricultural Administration*, 14(2): 65-79.

Kızılaslan, N., Yamanoğlu, A., 2008. Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesinin Değerlendirilmesi (Tokat İli Örneği), Basılmamış Yüksek Lisans Semineri, GOÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Kidd A. D., Lamerrs J. P. A., Ficarelli P. P. & Hoffmann V., 1999. Privatising Agriculture Extension: Caveat Emptor. *Journal of Rural Studies* 16(1): 95-102.

Özçatalbaş, O., Bostan Budak, D., Boz, İ., Karaturhan, B., 2010. “ Türkiye’de Tarım Danışmanlığı Sisteminin Geliştirilmesine Yönelik Önlemler”, Ziraat Mühendisliği VII.Teknik Kongresi, 11-15 Ocak, 2010, Ankara.

Swanson, B.E., Farner, B.J., Bahal, R., 1990. The Current Status of Extension Worldwide, Global Consultation on Agricultural Extension, FAO, Roma, Italy.

Wadsworth, J., 1990. Developing efficient extension strategies: Results of An Experiment Involving Costa Rican Livestock Producers. *Agricultural Systems*, 34(3): 259-275.